

Ніколаєва Т. М.,

к.іст.н, доцент кафедри політичної історії
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ЄВРОПЕЙСЬКА ПЛОЩА В ЗАБУДОВІ КИЄВА: ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА

В історії того чи іншого народу є місця, де історія не буває байдужою, де кожна епоха приносить і руйнує, збагачує і забирає. Особливо це стосується тих регіонів, які впродовж історичного минулого були об'єктами політичної, релігійної, соціальної боротьби. Окрім того є місця особливо значущі, де кожний історичний період, влада і час вносять свої зміни: у зовнішній вигляд, назву, значимість для суспільства. Саме такі місця і дають можливість розглянути їх історичну ретроспективу, і найголовніше - становлять особливу туристичну привабливість міських агломерацій, а також спонукають сучасність зробити свій внесок в інфраструктуру міста.

Методологія сучасних досліджень міста Києва досить різноманітна і досить актуальним в цьому сенсі є історичне киевознавство. Хоча кожен час вносить в киевознавчі дослідження своє забарвлення: від І. Гізеля та М. Берлінського, М. Петрова та В. Антоновича, В. Івановича та М. Грушевського, Ф. Ернста та М.Брайчевського, П. Толочка та В. Некрасова. Сучасний погляд на історію та культуру Києва мають: О. Анісімов, В. Галайба, І. Гірич, М.Кальницький, В.Ковалинський, А.Макаров, Д. Малаков, М.Кальницький та інші.

Київ, без сумніву, належить до тих місць, за які точилась і точиться постійна боротьба, і так традиційно та історично відбувається, що зміна політичної кон'юнктури змінює його обличчя. Безумовно місто має дуже багато визначних місць, де час не зупиняється. І вони є досить цікавими для туризму, даючи місту певний колорит та історичну ретроспективу. Однією з таких цікавих місцевих історичних пам'яток є Європейська площа, що зв'язує між собою три частини міста. За час свого існування вона мала чи не найбільше назв і всі вони надавалися в угоду часу та ідеологічним переконанням.

Виникнення площі відносять до кінця XVIII ст., коли вона стає початком Хрещатика. Це та місцина, звідки можна піднятися на Печерськ, спуститися на Поділ, або

пройтись до дніпрових круч. Хрещатик у ті часи був місцем активного гуральництва і починався він Кінною площею - одним з місць, де торгували кіньми. Згодом тут відбувається будівництво першого міського театру - першої постійної будівлі Хрещатику. Театр був споруджений у 1805 році за проектом архітектора Андрія Меленського. Знаходився він перед сучасним Українським домом, тобто це було «місце, що лежить між Печерськом, поблизу гори, що прилягає до старого Києва, суміжно площі, яку називають Кінною, - ліворуч шляху, що веде від Печерська на Поділ» [1,С.213]. Споруджено дерев'яний театр було коштом іменитих городян. Так як через площу пролягав Печерський шлях, що сполучав три частини міста, то вже в 1810 році його забрукували і досить довго називали Мостовою.

Кінна площа, яку іноді називали також Хрещатицькою, з того часу стала Театральною, а майбутній Хрещатик - Театральною вулицею. Двоповерхова дерев'яна будівля театру була прикрашена портиком з колонами в ампірному стилі. Зал міг прийняти 470 глядачів і мав чудову акустику [2,С.216]. Дерев'яний театр проіснував до 1851 року.

Згодом, за адресою Хрещатик, 2 у 1859 року відкрився трьохповерховий готель «Європа», за проектом О. Беретті. Готель «Європа» навіть до початку XX століття був кращим у Києві, з найпопулярнішим рестораном міста. Тому й площу неофіційно почали називати Європейською. Готель мав кількох власників, серед яких був цукрозаводчик Лев Бродський. Радянська дійсність припинила діяльність буржуазного готелю та ресторану, а в будівлі розташувались різноманітні соціальні установи, зокрема студентський гуртожиток. У 1978-1982 рр. на цьому місці було збудовано Центральний музей Леніна (вартістю 25 млн. доларів США) архітектором В. Гопкало. Нині це Український дім – Національний центр ділового та культурного співробітництва.

Цікавим було те, що першим громадським транспортом до готелю «Європа» була омнібусна лінія. Хоча діяла вона лише рік (1879 -1880 рр.) від Контрактової до Бессарабської площі. Перевозили київські омнібуси до 20 пасажирів. Згодом в дію була введена конка (вагон рейковою колією тягнула пара коней, керована кучером). Проте складний київський рельєф не давав змоги застосовувати у даній місцевості продуктивно такий транспорт. Лише поява в 1892 році лінії електричного трамвая довжиною 1,5 км від Поштової до Європейської площі узвозом вирішив питання громадського транспорту по Європейській площі повз Акціонерного Товариства штучних вод, Царського саду, повз

нижню його частину за назвою розважального театрального закладу Шато-де-Флер. Трамвайна лінія проіснувала 85 років до 1977 року. Щодо розважального закладу, то він існував з 1863 до 1919 року. За радянської влади використовувався як літня естрада профспілок, де відбувалися безкоштовні концерти. Згодом там були спортивні майданчики, а з 1933 року – стадіон «Динамо». [3]

У XIX столітті Європейська площа мала досить привабливий вигляд. У 1843 році було споруджено фонтан, прозваний у народі «Іваном» на честь губернатора Києва Івана Фундукля, який ініціював його побудову. Цей фонтан був не лише окрасою площі, а й забезпечував Старокиївську частину міста водою. Згодом фонтан перебудували у чавунний, з басейном для водопою для візників.

У 1882 році київське купецьке товариство (зібрання) з ініціативи та кредитування Михайла Дехтярьова вибудувало через дорогу від готелю «Європа» за проектом відомого архітектора В.М.Ніколаєва чудову споруду для зимового приміщення свого клубу. Ця споруда із залом, прикрашеною колонадою, з чудовою акустикою, менш ніж за 140 років існування була і Пролетарським будинком, і Будинком комуністичної освіти, і Палацом піонерів, і «Deutsches Haus» (Німецький дім 1941-1943 рр). Після всіх пролетарських перебудов цю споруду було реставровано і з 1996 року вона стала Національною філармонією України.

Протягом 1909-1911 рр. на початку вулиці Олександрівської збудовано приміщення Київської міської публічної бібліотеки (нині НБУ імені Ярослава Мудрого). Будівництво відбувалось на конкурсній основі на кошти, зібрані жителями міста через розповсюджену спеціальну облігаційну позику та благодійників – меценатів. Основою фонду стали приватні книгозбірні та пожертви киян. Збудоване в дусі італійського ренесансу, з ліпними орнаментами читальних залів, вишуканим обладнанням, коштовними сходами і масивними люстрами, воно прикрасило Європейську площу. Нині бібліотека нараховує понад 3 млн. книг і має філіал на Подолі в колишньому млині Л.Бродського.[3, с.208]

Навпроти бібліотеки сьогодні височить семиповерхова будівля секції суспільних наук НАН України (1960 рік). У XIX ст. на цьому місці був двоповерховий будинок, де у 1835-1850-х рр. розміщувалася Друга київська чоловіча гімназія.

Історичні архіви засвідчують, що у XIX столітті площа мала досить привабливий вигляд. Як зазначалося, в 1843 р. було споруджено фонтан, прозваний у народі «Іваном»

на честь губернатора Києва Івана Фундукля, який ініціював його побудову. Цей фонтан, не лише був окрасою площі, а й забезпечував Старокиївську частину міста водою. Згодом фонтан перебудували в чавунний, з басейном для водопою для візників. У 1869 р. площа стала Царською на честь російського імператора Олександра II. Але повністю вона виправдала цю назву, коли на честь 50-річчя скасування кріпацтва у 1911 р. було відкрито бронзовий пам'ятник царю Олександру II роботи італійського зодчого Еttore Ксіменеса (між Купецьким клубом і Міською бібліотекою). Помпезна підготовка до цього відкриття спонукала владу навіть поміняти бруківку на площі та прилеглих вулицях на нову.

На місці сучасного готелю «Дніпро» забудови почались з 50-х рр. XIX століття. Спочатку це була годинникова крамниця швейцарця Целестина Верле, згодом її перекупив купець Й. Зайцев. А у 1891 р. цю садибу придбав популярний співак і диригент Д.О.Агрєєв-Словянський, який планував спорудити музичний центр «Словянський», п'ятиповерховий будинок з двома залами на 500 і 5000 глядачів [4]. Проте різні бюрократичні та фінансові проблеми не дали змоги завершити будівництво. До 1917 р. власником будівлі був Б. Рабинович, який переобладнав її під ресторан Товариства Київського пивоварного заводу та прибуткові квартири. Радянська епоха розмістила в даному приміщенні: Клуб анархістів, Клуб Спілки комуністичної молоді, Будинок оборони (готував кулеметників, снайперів, радистів, медсестер...). Проте до сьогодні будівля не збереглась, була зруйнована у 1941 р. На її місці в 1960-х рр. споруджено готель «Дніпро».

Надаючи великого значення символам у формуванні суспільної свідомості, В. Ленін ще в квітні 1918 р. підписав декрет про знесення старих, ідеологічно чужих пам'ятників і масове встановлення нових. Не дивлячись на хитке становище своєї влади, більшовики заходилися ревно втілювати в життя план монументальної пропаганди. Пам'ятники цього періоду виготовляли нашвидкуруч, з тимчасових матеріалів (навіть з дощок), більшість їх вражала сучасників своєю потворністю. Так у 1919 р., замість гранітно-бронзового монументу Олександра II, постала фанерна постать червоноармійця і площа отримує назву III Інтернаціоналу. [5, 332] Тоді ж фонтан «Іван» було перенесено та замінено іншим, з клумбою навколо нього. А в кінці 30-х на місці фанерного червоноармійця було встановлено пам'ятник Й.Сталіну. В роки Другої світової війни площа мала назву ім. А.Гітлера, а у 1944 р. вже площа Сталіна, з 1961 р. – площа Ленінського комсомолу, і лише з 1996 р. – Європейська площа.

Нині Європейська площа є важливим культурно-історичним центром міста, його візитівкою, цікавим туристичним об'єктом, транспортною розв'язкою, місцем традиційних свят, політичних акцій тощо. Час змінює місто, і вже неодноразово Київською міською владою ставилось питання про реконструкцію Європейської площі. І дуже хочеться, щоб наша епоха внесла свій історичний штрих, не знищивши досягнень минулого, примноживши привабливість, зробила її більш затишною, менш політично заангажованою і ближчою до киянина та гостей міста.

Список літературних джерел

1. Ковалинський В. Київські мініатюри. Книга третя.-К.:2004.- 456 с.
2. Там само.
3. <http://new.pamyatky.kiev.ua/streets/grushevskogo-mihayla/miskiy-sad-18-20-st>
4. Гирич І.Київ ХІХ-ХХІ ст. Путівник.- К:ДП «Національне газетно-журнальне видавництво»,2013.-256 с.
5. ЦДІАКУ.-Ф,оп.І, спр.14594
6. Ернст Ф. Київ: провідник. – К, 1930. – С. 332, 333.

Павлюк А.П.,

к.е.н., с.н.с.

Національний інститут стратегічних досліджень

ПОЛІТИКА ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ МІСТ

Безпечне та ефективне споживання енергії є однією з ключових проблем сучасного суспільного розвитку – від рівня місцевої громади до глобального суспільства. Підвищення рівня енергоефективності визначено серед стратегічних завдань у досягненні цілей сталого розвитку України [1].

За оцінками Європейської комісії, 80 % споживання енергії та викидів діоксиду вуглецю пов'язані із функціонуванням міст. Саме тому міста відіграють вирішальну роль у зменшенні енергоспоживання та пом'якшенні наслідків зміни клімату шляхом реалізації політики енергоефективності. За даними Мінрегіону України, досвід упровадження